

Լուսահանութիւն Յարուցեալ Քրիստոսի Լոյս Գերեզմանէն

Դարերով լուսահանութիւն կը կատարուի Երուսաղէմի մէջ Քրիստոսի լոյս Գերեզմանէն: Մկրտիչ Եպիսկոպոս Աղաւունի «Սուրբ Երկրին Սրբավայրերու աւանդութիւնները» աշխատութեան մէջ, Երուսաղէմ տպուած 1936-ին, Ս. Զատիկի լոյսի աւանդութեան մասին կը գրէ հետեւեալը:

«Բեռնարդոս վանական 870-ին կ'այցելէ Երուսաղէմ: Ս. Գերեզմանի լոյսի մասին գրած է հետեւեալը. 'Զատիկի ճրագալուցին երբ Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ, Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ պաշտամունքը կը սկսի, Հրեշտակ մը կ'իջնէ. եւ կը լուսաւորուին Ս. Գերեզմանին շուրջը կախուած կանթեղները. պատրիարքը լոյսը կու տայ եպիսկոպոսներուն եւ մնացեալ ժողովրդեան, իրաքանչիւր ոք լոյսը իր հետ ունենալով տուն կը վերադառնայ' (Palestine Pilgrims text Society vol. III էջ 7)»:

Նոյն Հեղինակը, Սալահետտինի († 1193) օրով եղած լոյսի աւանդութիւնը հետեւեալ ձևով կը տեղեկացնէ:

«Ռիչարտ Թագաւորին Ուղեգրութեան մէջ կը կարդանք թէ 'Զատիկի ճրագալուցին Սալահետտին իր հետեւորդներով Ս. Յարութեան տաճարը կը մտնէ վկայելու համար երկինքէն իջած լոյսին, որ նոյն օրը, սովորութիւն կար, ամէն տարի, վառելու Սրբավայրին բոլոր կանթեղները: Անոր եկեղեցի մտած միջոցին երկնային լոյսը իջաւ եւ ներկայք խանդավառուեցան եւ քրիստոնեաները ուրախացան փառաբանելով Աստուծոյ մեծութիւնը: Բայց, ընդհակառակն, սարակինոսները ըսին թէ լոյսը խաբէական միջոցներով յառաջ եկած էր. Սալահետտին խաբէութիւնը Հաստատելու համար մարեկ տուաւ այն կանթեղը զոր վառած էր երկնքի

լոյսը, բայց իսկոյն դարձեալ վառեցաւ կանթեղը. երկրորդ եւ երրորդ անգամ մարեկ տուաւ կանթեղը, եւ ամէն անգամ ալ ինքն իրեն վառեցաւ: Այն ատեն Սուլթանը շփոթելով մարգարէական ուրախութեամբ մը ըսաւ. 'այ՛ո, իսկոյն պիտի մեռնիմ, կամ պիտի կորսնցնեմ Երուսաղէմը': Սալահետտին մեռաւ նոյն մեծ պահոց մէջ (Dictionnaire des Croisades, Migne, էջ 497)»:

Այս տարի լուսահանութիւնը տեղի ունեցաւ Աւագ Շաբաթ օր, 29 Ապրիլ 2000 Թուականին Երուսաղէմի Սուրբ Յարութեան Տաճարին մէջ՝ Քրիստոսի Սուրբ Գերեզմանէն, կեսօրէ ետք ժամը 2:00-ին:

Այդ օր առաւօտեան ժամը 9:15-ին (նոր ժամով) սրբատեղեաց իրաւունքներու Status Quo-ի համաձայն, Հայեր բանալիով կը բանան Ս. Յարութեան Տաճարի դուռը: Հայոց Թարգման Հայր Սուրբ քանի մը վարդապետներով, Ժառանգաւոր սաներով եւ ուխտաւորներով մուտք կը գործեն Տաճար: Ժողովուրդը կը գրաւէ իրեն համար յատկացուած տեղերը՝ Գերեզմանին հարաւային մասը, Պատանատեղիի եւ Ուշաթափման տեղամասերը եւ Հայոց Վերնատունը:

Ժամը 11:30-ին Հայոց Պատրիարքը իր շքախումբով մուտք կը գործէ Տաճար եւ Գերեզմանին շուրջ դառնալով կ'երթայ Հայոց տեսչաւանդ:

Ժամը 12-ին տեղի կ'ունենայ Գերեզմանի կնքումը: Յոյներ ունին առանձնաշնորհումը Հայթաթելու ժապաւէնն ու մեղրամոմը եւ փակելու Գերեզմանին դռները: Գերեզմանին դռները կը կնքուին Տաճարին բանալիով ճուտէ եւ Նուսէյպի իսլամ ընտանիքներու կողմէ, որոնք դարբերով իրաւունք ունին նաեւ կղպելու Ս. Յարութեան Տաճարի դռները դուրսէն

ամէն երեկոյ: Կնքումի արարողութեան ներկայ կ'ըլլան Հայ եւ յոյն թարգմանները եւ կրօնից նախարարութեան ներկայացուցիչը:

Ժամը 1:30-ին յոյներ կը քանդեն Գերեզմանի դրան կնիքը եւ Գերեզմանէն դուրս կը բերեն Լապտերը եւ կը տանին դէպի իրենց Կաթողիկէն (Cathlicon), ու դարձեալ կը գոցեն Գերեզմանին դռները: Հայեր եւ յոյներ կնքման ժապաւենի իւրաքանչիւր ծայրէն բռնած կը սպասեն մինչեւ լուսահաններուն ժամանումը:

Լուսահանութեան նախապատրաստութեան աշխատանքին մաս կը կազմեն, առաջին, լուսահանի մը նշանակումը, որ ըստ սովորութեան կ'ըլլայ տարեց եւ երէց վարդապետ մը: Երկրորդ, երեք արագավազ երիտասարդներ, իբրեւ լուսակիր, որոնցմէ երկուքը կը փոխանցեն Գերեզմանի լոյսը Հայոց Պատրիարքին, որ կը սպասէ Հայոց բաժինը եղող Երկրորդ Գողթթիայի վերնատան պատշգամբին մէջ՝ դէպի Գերեզման նայող: Լուսակրութեան պաշտօնը երկար ժամանակէ ի վեր առանձնաշնորհումը եղած է Երուսաղէմի մէջ երկար ատեն հաստատուած քանի մը Հայ ընտանիքներու: Երրորդ, կը պատրաստուի չորս տրցակ մոմեր, իւրաքանչիւրը 12 մոմերով, որոնց միջիւն՝ պատրոյգներուն մօտ, տեղաւորուած են բամբակներ՝ թաթխուած արագ եւ դիւրին բռնկող Հեղուկի (turpentine) մէջ: Այս տրցակներէն առաջինը լուսահանը կ'ունենայ իր Հետ երբ կը մտնէ Գրիստոսի Գերեզմանը: Իսկ մնացեալ երեք տրցակները կը դրուին Գերեզմանին հարաւային պատին վրայ գտնուող հաւկթածե 31 սմ. x 39 սմ. x 83 սմ. մեծութեամբ պատուհանին բացուածքին մէջ: Այս երեք մոմերուն տակ կը դրուին ղպտիներուն եւ ասորիներուն մոմերու մէկական տրցակները:

Լոյսի արարողութիւնը սկսելէն կէս ժամ առաջ, ղպտիներ եւ ասորիներ կու գան Հայոց Պատ-

րիարքին աջը առնելու մեր տեսչարանին մէջ եւ յանձնելու իրենց մոմի տրցակները, որովհետեւ, Հայոց լուսահանն է որ կը վառէ անոնց մոմերը: Անոնց այցելութենէն ետք, մեր թարգման Հայր սուրբը եւ լուսահանը, ղպտիներուն եւ ասորիներուն լուսահանները Հայ զաֆաղներուն առաջնորդութեամբ կ'երթան Յունաց Պատրիարքին այցելելու իրենց Կաթողիկէին (Cathlicon) մէջ ու վերադառնալու:

Մեր տեսչարանին մէջ, լուսահանին անմիջապէս կը հագուեցնեն յատուկ չապիկ մը, որուն վրայ կարուած է փորուրար մը եւ թեւերուն՝ բազպաններ, ու գլուխին կը դնեն թանձր կտորէ բանուած գդակ մը եւ ձեռքին կուտան տրցակ մը մօմ: Մինչ այս, յոյներ իրենց լուսահանին Հետ երեք անգամ թափօր կը դառնան Գերեզմանին շուրջ: Երրորդ դարձածքին, երբ կը մօտենան Հայոց պատկանող Ուշաթափման վայրին ճախը գտնուող Հայոց սխնեքուն, անոնց լուսահանին կը միանայ մեր լուսահանը, եւ միասին կ'երթան Գերեզմանին դրան մօտ, որ մինչ այդ փակուած կ'ըլլայ: Յոյն լուսահանը իր վրայի ճերմակ լայն չապիկը եւ սեւ գլխարկը կը Հանէ եւ իրեն կը հագուեցնեն այլ ճերմակ չապիկ, փորուրար մը եւ գօտի մը: Երբ ամէն ոք պատրաստ է, Գերեզմանին դռները կը բանան: Դրան մօտ կանգնած կ'ըլլան Հայ եւ յոյն եկեղեցականներ եւ միաբաններ:

Գերեզմանէն ներս կը մտնեն միայն երկու լուսահանները: Նախ յոյն լուսահանը կը մտնէ եւ ապա Հայ լուսահանը: Անոնց մտնելէն ետք, Գերեզմանին դռները դարձեալ կը գոցեն: Գերեզմանը ունի նախամուտ մաս մը ուր կայ «Հրեշտակի քար»ը: Գերեզմանին բոլոր մոմերը եւ կանթեղները մարած կ'ըլլան բացի մէկ կանթեղէն, որ դրուած կ'ըլլայ Գերեզմանաքարին վրայ: Ուրեմն, երկու լուսահանները, յոյն եւ ապա Հայը, կը յառաջանան անցնելով ցածիկ

մուտքէն դէպի Քրիստոսի Գերեզմանաքարը, որ երկրորդ բաժնի մէջն է՝ նախամուտին արեւմտեան կողմը:

Լուսաւաններ ծունկի կուգան եւ իւրաքանչիւրը իր անձնական աղօթքը կ'ընէ գրաւոր եւ կամ անգիր: Յարմար աղօթք կարելի է նկատել «Գոհանամբ զքէն» աղօթքին առաջին մասը: Երբ լուսաւաններ կը վերջացնեն իրենց աղօթքը, նախ յոյնը եւ ապա Հայը կը վառեն իրենց մոմի տրցակները նոյն կանխեղի լոյսէն, ըսելով, «Լուսովդ քո, Քրիստոս, ամենեքեան լուսաւորեցաք»: Ապա երկու լուսաւաններ զիրար կ'ողջունեն, ըսելով, «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց: Օրհնեալ է յարութիւնն Քրիստոսի»:

Լուսավառութենէն ետք, լուսաւաններ պատրաստ են Գերեզմանէն դուրս գալու: Այս պահուն, Հայ լուսաւանը ունի առաջնահերթութիւնը դուրս ելլելու Գերեզմանէն դէպի Գերեզմանին նախամասը եւ առանց յոյնին սպասելու կը մօտենայ Հարաւային պատուհանի բացուածքին եւ կը վառէ Հոն դրուած Հայոց երեք տրցակ մոմերը, որոնք անմիջապէս կը խլուին երեք Հայ լուսակիր երիտասարդներու կողմէ: Ապա, լուսաւանը կը վառէ ղպտիներուն եւ ասորիներուն մէկական տրցակ մոմերը, որոնք եւս կը խլուին իրենց պատկան անձերու կողմէ: Այդ վառուած մոմերը անմիջապէս կը տարուին Տաճարին մէջ, իւրաքանչիւրը իրեն իրաւունք ինկած բաժինը՝ Հոն սպասող իրենց կրօնապետներուն:

Այդ երեք լուսակիր Հայ երիտասարդներէն առաջին երկուքը ակնթարթի արագութեամբ իրարու ետեւէն վազելով կը բարձրանան 50 քարէ սեպ աստիճաններէն դէպի Հայոց երկրորդ Գողգոթան, Հոն ուր Հայոց Պատրիարքը կը սպասէ ստանալու յարուցեալ Քրիստոսի Գերեզմանէն ելած լոյսը: Բոցավառ մոմի տրցակը իր ձեռքին, Պատրիարք Հայրը կ'օրհնէ Տաճարին մէջ գտնուող Հաւատացեալներն ու ժողովուրդը: Իսկ երրորդ լուսակիր Հայ երիտա-

սարդը իր մոմով կը վառէ ժողովուրդին ձեռքի մոմերը: Հագլխ թէ լոյսը կը նշմարուի Գերեզմանի պատուհանին բացուածքին, Հայոց զանգակները կը սկսին զօղանջել:

Իսկ յոյն լուսաւանը Հետեւելով Հայ լուսաւանին, կը մօտենայ Գերեզմանի Հիւսիսային պատուհանին եւ կը վառէ իրենց լուսակիր տողոց մոմերը, որոնք նոյնպէս կը Հասցնեն լոյսը իրենց Պատրիարքին եւ ժողովուրդին:

Այսպէս, Տաճարին մէջ գտնուող ժողովուրդը մէկը միւսէն կը վառեն իրենց մոմերը փառաբանութեան աղօթքներով եւ օրհներգութիւններով: Տաճարը կը լեցուի Հազարաւոր ժողովուրդի աղաղակներով եւ լուսաւորութեամբ:

Լուսաւաններ Քրիստոսի Գերեզմանին լոյսը փոխանցելէն ետք, միասին կը մօտենան փակ դռներուն: Յոյնը կը թակէ դուռը որ բացուի: Դռները բացուելուն նախ յոյնը դուրս կ'ելլէ եւ ապա Հայը: Դրան առաջ գտնուողներ կը վառեն իրենց մոմերը լուսաւաններու լոյսէն: Յոյն լուսաւանը կը մեկնի իրենց բաժինը: Իսկ երկու կարող երիտասարդներ, Հայ լուսաւանը իրենց ուսերուն բարձրացուցած, կը տանին զինք Հայոց տեսչարան: Եկեղեցականներ կու գան տեսչարան եւ կ'ողջունեն զիրար ըսելով, «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»:

Ապա, բոլորը անմիջապէս կը պատրաստուին թափօր դառնալու Գերեզմանին շուրջ: Լուսաւանին կը զգեստաւորեն վակասով, արտախուրակներով եւ շուրջառով: Գլուխին կը դնեն խոյր եւ ձեռքին կու տան խաչ եւ գաւազան: Լուսաւանի Հանդիսապետութեամբ, Հայեր երեք անգամ թափօր կը դառնան Քրիստոսի Գերեզմանին շուրջը յարութեան երգեր երգելով: Միաժամանակ, Հայոց թափօրին կը Հետեւին ղպտիներն ու ասորիները իրենց թափօրով եւ երգեցողութեամբ:

Թափօրի վերջաւորութեան, կարճ ժամանակ մը Հանգստանալէ

ետք, միաբանութիւնը Պատրիարք Հօր գլխավորութեամբ, Քրիստոսի Գերեզմանէն Հանուած լոյսը կը տանին Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճար վառելու կանթեղներուն լոյսը: Երբ միաբանութեան երթը կը Հասնի Դաւիթի բերդը (քաղաքի Եաֆայի դրան մօտ), լուսահանը, որ կը կրէ Ս. Յարութեան լոյսով լուսաւորուած լապտերը, շուրջառ կ'առնէ: Նոյնպէս, Սրբազան Պատրիարքին կը տրուին շուրջառ, ձեռաց խաչ եւ գաւազան, եւ

բոլորը երգելով ու Թափօրով, սկառաւներու նուազի առաջնորդութեամբ, Համարքայլ կ'երթան Ս. Յակոբ: Այնտեղ կը կարդացուի Մատթէոսի Աւետարանէն յետ Յարութեան Հատուածը (28: 16-20), եւ Պատրիարք Սրբազան Հօր «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց» աւետիսով ժողովուրդը կ'արձակուի:

Սամուէլ Ծ. Վրդ. Աղոյեան
Հուսահան

Մաղթանք

Լուսովդ քո, Քրիստոս, ամենեքեան լուսաւորեցաք, եւ ի սուրբ խաչ քո, փրկիչ, Հաւատացեալքս ապաւինեցաք: Լուր մեզ, Աստուած փրկիչ մեր. տուր մեզ գլխադադութիւն քո. եւ արա առ մեզ զողորմութիւն քո, մարդասէր տէր:

Աղօթք

Գոհանամք զքէն, տէր Աստուած մեր, որ երեւելի լուսով քով զուարճացուցեր զամենայն արարածս քո. իսկ իմանալի լուսով պատուիրանաց քոց՝ զամենեանս լուսաւորեցեր զՀաւատացեալս ի քեզ: Զօրացո եւ զմեզ, տէր, ի պահպանութիւն պատուիրանաց քոց՝ ի տուրնջեանս յայսմիկ եւ յամենայն ժամանակի: Որպէս զի լուսաւորեալ մտօք՝ միշտ զհաճոյս քո արասցուք, եւ Հանդերձեալ բարեացդ Հասցուք ընդ ամենայն սուրբս քո: Շնորհօք եւ մարդասիրութեամբ տեսանդ մերոյ եւ փրկչիդ Յիսուսի Քրիստոսի, որում վայել է փառք իշխանութիւն եւ պատիւ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ոսղադութիւն ամենեցուն:

(Եւ ընդ Հոգւոյդ քում)

Աստուծոյ երկիրպագեսցուք:

(Առաջի քո տէր)

Ոսղադութիւն մեր եւ կեանք՝ որ ի Հօրէ առաքեցար, միածին Որդի Աստուծոյ՝ տէր մեր եւ փրկիչ Յիսուս Քրիստոս: Տուր մեզ գլխադադութիւն քո՝ զոր շնորհքներ արբոց քոց առաքելոց, փյմամբ քո ի նոսա զկենդանացուցիչ եւ զամենազօր Հոգիդ քո սուրբ: Որպէս զի եւ մեք խաղաղացեալք յամենայն աշխարհական սահեցմանց՝ լիցուք սաճար եւ բնակարան աստուածային շնորհացդ. եւ զոհանալով փառաւորեսցուք զքեզ ընդ Հօր եւ սուրբ Հոգւոյդ Քրիստոս Աստուած մեր. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

(Ժամագիրք)